

ЗИМІВЛЯ КАЖАНІВ В ГІПСОВИХ ПЕЧЕРАХ БУКОВИНИ І ПОДІЛЛЯ

Роберт Варгович

*Українська спелеологічна Асоціація, секція біоспелеології
(Петефі 5/40, Мукачеве 295400, Україна)*

Vargovich R. Hibernation of Bats (Chiroptera) in the Gypsum Caves of Bukovina and Podilja. — Data about bats hibernation during 1993–1998 in 12 caves of Bukovina and Podilja (West Ukraine) are given. 9 species was observed and their dynamic of abundance is shown. Protection of the Bukovinka cave and caves near v. Dumka proposed.

Вступ

Територія Поділля і Буковини відома наявністю найдовших на планеті гіпсових карстових печер-лабіринтів (Оптимістична – 200 км; Озірна – 111 км; Попелюшка – 89 км, та ін.). Крім того, тут існують сотні невеликих порожнин, що є реальними та потенційними сховищами для кажанів в період зимової сплячки.

Починаючи з 1993 р., нами проводяться систематичні облікування кажанів в підземних сховищах Західної України, а зокрема, і в деяких печерах Придністров'я. Обліки проводилися в зимовий період (січень–лютий) за участю та допомогою спелеологів Закарпатського спелеоклубу "Лунх" Олеси Монич, Михайла Левинця, Віри Жданович та ін., яким автор висловлює щиру подяку. Я також вдячний Ігору Турчинову (Львівський спелеоклуб "Циклоп") за усні повідомлення про зимуючих кажанів в печері Оптимістична.

Місця проведення обліків

Чернівецька область:

1. Печера Буковинка. Знаходиться біля с. Стальновці Новоселицького р-ну. Належить до Припрутського карстового району Подільсько-Буковинської карстової області (Ридуш та ін., 1998). Кілька входів у печеру розміщені в недіючому гіпсовому кар'єрі, що врізаний в лівий борт долини р. Матка (ліва притока р. Прут). Довжина лабіринтів печери на 1998 р. становить 4314 м.
2. Печера Піонерка. Знаходиться біля с. Погорилівка Заставнівського р-ну. Являє собою систему порожнин загальною довжиною біля 300 м. Основний вхід розміщений в карстовій лійці в Довгому яру посеред поля. Взимку в основному залі печери температура повітря становить біля 0° С.
3. Печера Баламутівка. Знаходиться в пагорбі на правому березі Дністра біля с. Баламутівка Заставнівського р-ну. Субгоризонтальний канал з бічним відгілком, загальною довжиною 250 м. По всій довжині печери тече струмок.
4. Печера Дуче. Знаходиться поруч з попередньою печерою. Довжина біля 200 м. Є тимчасовий струмок.

Івано-Франківська область:

5. Печера Думка. Заходиться в однойменному хуторі біля с. Одаїв Тлумачського р-ну. Великий гротовидний вхід розміщений в лісистій карстовій лійці. Субгоризонтальна тріщина довжиною біля 50 м.
- 6–8. Печери-тріщини бортового відпору – Затишна (6), Вертикальна (7) та Стрімка (8) – знаходяться в лісистій місцевості на вершині прибережного схилу над р. Дністер, як і попередня печера, в хуторі Думка. Всі печери субвертикальні (–20 ... –40 м), без водотоків.
9. Катакомби біля с. Незвисько Тлумачського р-ну. Горизонтальний лабіринт антропогенного походження довжиною 2 км. Місцями крізь тріщини просочуються ґрунтові води.

Тернопільська область:

10. Печера Оптимістична. Найдовша в світі гіпсова печера (біля 200 км), знаходиться біля с. Королівки. Вхід розташований у лійці на дні балки. Лабіринт утворений системою горизонтальних галерей і ходів.
11. Печера Млинки. Знаходиться на лівобережжі р. Серету поблизу с. Залісся Чортківського р-ну. Являє собою густий лабіринт галерей і ходів загальною довжиною 24 км.
12. Печера Угринь. Розміщена неподалік від печери Млинки. Її довжина становить понад 2 км.

Видовий склад зимуючих кажанів обстежених печер

1. *Rhinolophus hipposideros* (Bechstein, 1800). Виявлений в печерах: Дуче, Баламутівка, Піонерка, Затишна, Вертикальна, Стрімка, Катакомби, Оптимістична.
2. *Myotis myotis* (Borkhausen, 1797). Знайдений майже у всіх обстежених печерах (крім печер Думка та Оптимістична).
3. *Myotis blythi* (Tomes, 1857). Можливо утворює змішані колонії з попереднім видом. Достовірно визначено одну особину з Катакомб.
4. *Myotis bechsteini* (Kuhl, 1818). За даними В. Жданович та М. Левінця – єдина знахідка в печері Затишна (січень 1998 р.).
5. *Myotis daubentoni* (Kuhl, 1819). Вид зафіксований в печерах Буковинка, Піонерка, Стрімка.
6. *Myotis mystacinus* (Kuhl, 1819). Єдина знахідка в печері Баламутівка (11.01.1998).
7. *Myotis emarginatus* (Geoffroy, 1806). Єдина знахідка в печері Баламутівка (11.01.1998).
8. *Plecotus auritus* (Linnaeus, 1758). Зимує в печерах: Буковинка, Баламутівка, Піонерка, Думка, Затишна, Вертикальна, Стрімка, Катакомби, Млинки.
9. *Eptesicus serotinus* (Schreber, 1774). Єдина знахідка в печері Буковинка (10.01.1997).

Чисельність кажанів обстежених печер та її динаміка

1. Печера Буковинка. Зимова колонія *Myotis myotis* – одна з найбільших в печерах України. В останні роки чисельність колонії поступово зростає (рис. 1). Під час проведення останніх обліків (9.01.1998) зафіксовано 653 особини проти 211 особин на зимівлі 1993 р. Незначна кількість особин зимує поодинокі (3,5–10%), переважна більшість – групами понад 5 особин (79–91%). Найбільші скупчення нараховують понад 100–200 тварин (max=218 особин – 9.01.1998). Чисельність інших видів значно менша, без чітких тенденцій до зростання чи спадання (табл. 1).

2. Печера Піонерка (табл. 2). Під час зимових обліків 11.01.1998 р. повністю не обстежена через потужне зледеніння.

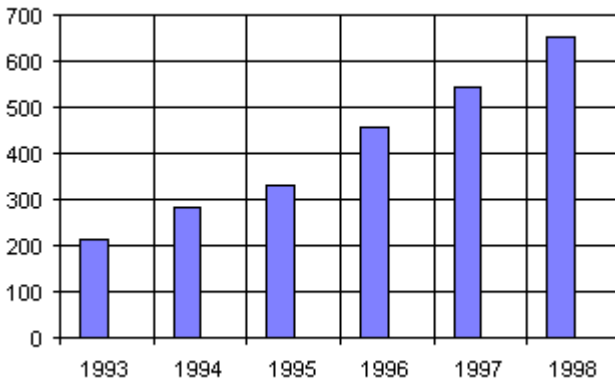

Рис. 1. Динаміка чисельності колонії *Myotis myotis* в печері Буковинка [Dynamics of abundance of *Myotis myotis* in Bukovinka cave]

Таблиця 1. Чисельність 3-х видів кажанів на зимівлі в печері Буковинка [Abundance of 3 bats species on hibernation in Bukovinka cave]

Рік	1993	1994	1995	1996	1997	1998
<i>Myotis daubentoni</i>	2	0	2	4	0	5
<i>Plecotus auritus</i>	1	11	15	18	10	11
<i>Eptesicus serotinus</i>	0	0	0	0	1	0

3. Печера Баламутівка (табл. 2). В цій постійно напівзатопленій печері виявлено 5 видів кажанів, однак, з дуже низькою чисельністю.
4. Печера Дуче (табл. 2) – два типових для печер регіону види. 5. Печера Думка. Обліки проведені в січні 1994–1998 рр. В печері зимують тільки *Plecotus auritus* кількістю 1–3 особини.
6. Печера Затишна (табл. 3). Цікавою є знахідка раритетного виду *Myotis bechsteini* (усне повідомлення В. Жданович та М. Левінця).
7. Печера Вертикальна (табл. 4). Найбільшу кількість кажанів виявлено в проходах і залах з низькою температурою (–2 ... +4° С). Кілька особин *Myotis myotis* зимувало навіть при –10° С.
8. Печера Стрімка (табл. 4). Протягом 1994–1996 рр. в печері зимувала група *Rhinolophus hipposideros* кількістю 29–42 особини, що знаходилися на близькій відстані одна від одної (5–20 см). В 1997–1998 рр. такого скупчення не виявлено.

Таблиця 2. Кажани на зимівлі в печерах Піонерка (P), Баламутівка (B) та Дуче (D) [Bats on hibernation in caves Pionerka, Balamutivka, and Duche]

Вид	1994			1996	1998		
	B	D	P	P	P	B	D
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	1	4	0	1	?	4	4
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	0	0	1	0	?	0	0
<i>Myotis myotis</i>	2	0	17	13	7+?	1	9
<i>Myotis daubentoni</i>	0	0	1	0	?	1	0
<i>Myotis emarginatus</i>	0	0	0	0	?	1	0
<i>Myotis mystacinus</i>	0	0	0	0	?	1	0
<i>Plecotus auritus</i>	1	0	1	0	?	1	0

Таблиця 3. Чисельність зимуючих кажанів в печері Затишна [Abundance of bats on hibernation in Zatyshna cave]

Вид	1994	1995	1996	1998
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	5	7	1	4
<i>Myotis myotis</i>	12	2	9	25
<i>Myotis bechsteini</i>	0	0	0	1
<i>Plecotus auritus</i>	0	0	0	3

Таблиця 4. Чисельність зимуючих кажанів в печерах Вертикальна (V) та Стрімка (S)
[Abundance of bats on hibernation in Verticalna cave and Strimka cave]

Вид	1994		1995		1996		1997		1998	
	V	S	V	S	V	S	V	S	V	S
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	2	42	1	47	1	29	3	3	1	17
<i>Myotis myotis</i>	9	9	6	11	17	19	8	14	11	18
<i>Myotis daubentoni</i>	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
<i>Myotis</i> sp.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
<i>Plecotus auritus</i>	7	0	11	0	2	0	3	1	3	0

Таблиця 5. Чисельність зимуючих кажанів в Катакомбах
[Abundance of bats on hibernation in the Catacombs]

Вид	1994	1995	1996	1997
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	13	12	16	10
<i>Myotis myotis</i> + <i>M. blythi</i>	60	14	7	11
<i>Plecotus auritus</i>	1	3	1	0

9. Катакомби (табл. 5). Результати обліків вказують на зниження загальної чисельності зимуючих кажанів і, особливо, *Myotis myotis*, в цьому штучному лабіринті. Єдина з описаних тут печер, де наявні обидва види великих нічниць (обліковані разом).

10. Печера Оптимістична. За усним повідомленням І. Турчинова, на великій відстані від входу, в залі Циклопів та галереї Ювілейній в січні 1995 та 1996 рр. спостерігалася група *Rhinolophus hipposideros* чисельністю біля 40 та 20 особин, відповідно.

11. Печера Млинки (табл. 6). В січні 1996 р. облік провела Ю. Тимошевська (спелеоклуб "Полтава"), в січні 1998 р. облік виконали спелеологи В. Жданович та М. Левінець. Всі кажани зимували поодинокі, дисперсно по всій 24-км печері.

12. Печера Угринь. Проведено єдиний облік (В. Жданович, М. Левінець) 6.01.98 р. Виявлено 13 екз. *M. myotis* та одну особину *Myotis* sp. (табл. 6).

Таблиця 6. Чисельність зимуючих кажанів в печерах Млинки (М) та Угринь (U)
[Abundance of bats on hibernation in Mlynki and Ugryn caves]

Вид	1996	1998	
	М	М	U
<i>Myotis myotis</i>	5	13	13
<i>Myotis</i> sp.	1	0	1
<i>Plecotus auritus</i>	0	1	0

Висновки

1. Гіпсові печери Буковини та Поділля загалом є сприятливими сховищами для зимівлі кажанів.
2. В 12 досліджених печерах на зимівлі виявлено 9 видів кажанів.
3. Найчисельнішими і найпоширенішими видами є *Myotis myotis*, *Rhinolophus hipposideros* та *Plecotus auritus*. Інші види малочисельні або зустрічаються спорадично.
4. Найбільш заселеними в зимовий період сховищами є печера Буковинка Чернівецької обл. та система печер на хуторі Думка Івано-Франківської обл. Для збереження цих зимовищ печери заслуговують на охорону.
5. Невелика кількість кажанів в крупних лабіринтах Поділля обумовлена тим, що входи більшості з них розкриті штучно та відносно недавно; крім того, в цих печерах часто проводяться багатолюдні спелеологічні експедиції та екскурсії, що може негативно впливати на зимове населення кажанів.

Література²⁴

1. Ридуш Б., Бобылев А., Куприч П. Пещера Буковинка // Свет (Международ. спелеол. журнал СНГ). – 1998. – № 1 (18). – С. 26–29.

²⁴ Кажанам подільських печер присвячена низка праць К. Татарінова з результатами обліків кажанів у 50–60-ті рр. (див. Бібліографію в кінці збірки). — Прим. ред.